

A FELNŐTTKORI TANULÁS AZ ÉLSPORTOLÓI (LABDARÚGÓ) ÉLETPÁLYAMODELLBEN¹

A tudásalapú társadalom megköveteli a képzés-önképzés széles körű kiterjesztésének szükségességét, s ez csak az élethosszig tartó tanulás segítségével valósítható meg. Napjainkban a testnevelés és a sport szervezeti rendszere nem alkalmas ennek biztosítására.² A lifelong learning leghosszabb részfolyamata a felnőttkori tanulás, amely jelentheti bizonyos ismeretek, készségek, attitűdök elsajátítását intézményen belül vagy kívül, formális, nonformális vagy informális keretek között.³ A felnőttiség sokféle kritérium alapján határozható meg, de e kutatásban az életkor alapján minden 18. életévét betöltött személyt felnőttnek tekintünk. Az egész életen át tartó tanulás társadalmi célja az általános műveltség és kulturáltság szélesítése (közismeretek, társadalmi ismeretek, idegennyelv-tudás), a szakmai tudás megszerzése, annak folyamatos fejlesztése (első szakképzettség, továbbképzés, pályamódosítás) és a munka világa ismereteinek, készségeinek elsajátítása, fejlesztése (pályaorientáció, pályaválasztás, pályakorrekció).⁴

Az egész életen át tartó tanulás megvalósulásában a felnőttkori tanulást egy speciális réteg, az élsportolók, azon belül a labdarúgók körében vizsgálom. A téma több szempontból is érdekes, egyfelől a testnevelés és a sport szubkulturális jelenség, tehát a kultúra minden ágával kölcsönösen szerves

kapcsolatban létezik, fejlődik és változik; másfelől az élsportolói életpálya-modellben a tanulás értéke más megítélés alá esik.⁵ A labdarúgás a társadalom tükré, nem is gondolnánk hány szálon kapcsolódik a társadalmpolitikai, kultúrpolitikai, oktatáspolitikai dimenziókhoz⁶. A Nemzeti Erőforrás Minisztérium 2011. évi költségvetési indoklásában külön kiemelték a sportolói életpálya-modell kialakításának ösztönzését, az utánpótlás és a versenysportolók kettős karrierjének ösztönzését.⁷ A társadalom érdeke, hogy ne csak a sportban, hanem az élet más területein is sikeres polgárokat neveljen, ennek elengedhetetlen eszköze a tehetséggondozás, ami jellemzően fiatal korban történik.⁸ Lényeges szempont, hogy a tehetséges gyerekek differenciált oktatási-képzési terveket és szolgáltatásokat igényeljenek, hogy képességeiket önmaguk és a társadalom számára hasznosítani tudják.⁹ Ez igaz lehet a tehetséges felnőtt sportolókra is. Kutatásom célja megválaszolni, Magyarországon kit tekinthetünk profi

5 Bíróné Nagy Edit (szerk.) (2004) Sportpedagógia, Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó 16-19.o.

6 http://felnottkepzes.mlsz.hu/hirek/20080423magyar_hagyományok1.php, letöltés: 2012.01.31.

7 www.mkogy.hu/irom39/01498/adatok/fejezetek/20.pdf, letöltés: 2012.01.31.

8 Marland (1972) szerint azok a gyermekek tehetségesek, akiknél a szakemberek valamilyen kimagasló adottságot és olyan tényleges vagy potenciális képességet állapítanak meg, amely révén rendkívüli teljesítmények megvalósítására alkalmasak, mégpedig egy vagy több itt felsorolt területen: általános intellektuális képesség, specifikus tanulási („iskolai”) kompetencia, kreatív gondolkodás, vezetői rátermettség, művészi adottságok, pszichomotoros képességek.

Idézi: Gyarmathy Éva (2002) IQ és tehetség. (IQ and giftedness) Pszichológiai Szemle Könyvtára 5. Akadémiai Kiadó, Budapest. 135 o.

9 Bognár József – Trzaskoma-Bicsérdy Gabriella – Révész László – Géczy Gábor (2006): A szülők szerepe a sport tehetséggondozásban. Kalokagathia, 2006. 1-2. 87. o.

1 Jelen tanulmány a 2011-ben megrendezésre került Országos Tudományos Diákköri Konferencián harmadik helyezést elért dolgozatom szerkesztett változata.

2 Bíróné Nagy Edit (2006) A sportpedagógiai kutatások jelenlegi helyzete, aktuális kérdései Kalokagathia 44. évf. 2006. 1/2. sz., 41.o.

3 Forray R. Katalin – Juhász Erika (2009) A felnőttkori autonóm tanulás és tudáskorrekciós elköteleződés. In: Nonformális-informális-autonóm tanulás. Szerk: Forray R. Katalin D.Sc.habil, Juhász Erika PhD., Debrecen, Debreceni Egyetem.

4 Zachár László (2007) A hazai felnőttképzés eredményei és kulcsproblémái. In: Tanár-továbbképzési konferenciák 2007. Szerk: Nagy László, NSZFI.

labdarúgónak, létezik-e számukra egységes képzés, élsportolói pályafutásuk alatt milyen szerepet játszik a tanulás, megtalálható-e az egyensúly a tanulás és a sport között, és milyen pályalehetőségek állnak rendelkezésükre az élsport befejeztével, hiszen a sportolói életpálya rövid, gondoskodni kell arról, hogy biztos perspektívájuk legyen további életvitelükben. A vizsgálat módszerül 120 élvonalbeli játékost érintő kérdőíves mintavétel szolgált, ebből teljes mértékben 60 fő válaszáda volt mérhető.¹⁰

Az Értelmező Kéziszótár 'szakma' címszavának értelmezése alapján az élvonalbeli labdarúgásról – mivel megélhetés célú –, mint szakmáról beszélhetünk. Az élsport iparaggá vált, űzéséhez tanultság és gyakorlat szükséges. A sportágak közül a labdarúgás tekinthető a legnagyobb iparágnak, játékosokat termel, elad és cserél, reklámcikkeket árul, (szórakoztató) szolgáltatást nyújt. A 60 válaszadó, első osztályban játszó labdarúgóból 54 fő szerint szakmának tekinthető a labdarúgás. Az élvonalbeli játékosok általában hivatásos labdarúgóként/sportolóként definiálják önmagukat. Érdemes meghatározni azt is, mit értünk hivatásos labdarúgó alatt. Szintén az Értelmező Kéziszótár alapján a hivatás: „Valamely feladat vagy munkakör, pálya, foglalkozás iránt érzett hajlam, vonzódás. Valamire való rátermettség, elhivatottság. Ennek alapján űzött foglalkozás.”¹¹ A köznap profi elnevezés a profion angol kifejezésre vezethető vissza. Ebből kifolyólag Magyarországon a profi labdarúgó értelmezése: hivatásos sportoló, aki a Nemzeti Bajnokság élvonalában (Nemzeti Bajnokság I. osztálya, Nemzeti Bajnokság II. osztálya) futballozik, és ezért keresetben részesül. A legtöbb foglalkozásnál mérhető a szakképzettségi szint, és az álláshelyekhez is meghatározottak a felvételi kritériumok. Különbséget tudunk tenni az érettségivel, a diplomával rendelkezők között, és esetlegesen szakirányú képzések vizsgaeredményei is segítenek ebben, de a profi labdarúgókat milyen szempontok alapján rangsorolhatjuk? Iskolai végzettségük meghatározó-e a futballpályán? Vagy csak jobb lába rúgóereje, játéka dinamikája és jól célzott szabadrúgásai a döntő szempontok? Annak, hogy ma Magyarországon ki kerülhet élvonalba, véleményem szerint három meghatározója van: a klub, ahol a játékos nevelkedett, az edző és a menedzser, illetve a labdarúgó bajnokság erőssége az adott évben. Nincs meghatározva sem életkorra,

sem fizikumra, sem lélektani és pszichés fejlettségre vonatkozóan semmiféle követelmény. Az edző megítélésén és afféle „közmegegyezésen” múlik, kit tekintünk profi labdarúgónak. Ebből következik, hogy sajnós hazánkban az általános és a szakvélekedés szerint sincs a labdarúgásnak egységesen kidolgozott képzési rendszere.¹²

Mint az általános oktatásban, e területen is már az általános, illetve középiskolában el kell kezdeni a permanens tanulás megalapozását. Európa labdarúgásában már több évtizede működik az akadémiai rendszer. Az első labdarúgó akadémia 35-40 évvel ezelőtt George Boulogne, korábbi francia szövetségi kapitány álmodta meg. Célja a francia labdarúgás felvirágoztatása volt.

A francia akadémiai rendszer látványos sikere elindította a hasonló alapelveken működő labdarúgó képzési-nevelési központok létesítését először Európában, majd az egész világon.¹³ Az akadémia Magyarországon jó pár évtizeddel később jelent meg az európai gyakorlathoz képest, a klubok által alapított és az országos labdarúgó szövetségek akadémiaiként.¹⁴ Az akadémiaik számtalan meghatározásával találkozhatunk, de az egyik leghitelesebb Bicskei Bertalané: „a fiatal labdarúgók olyan képzése és nevelése, amelyben az általános gyakorlathoz képest az utánpótláskorú játékosok sportágukban jóval magasabb képzettséghez juthatnak a mérkőzésteljesítmény minden összetevőjének területén.”¹⁵ Ezt értelmezve, hazánkban akadémia elnevezést viselhet minden olyan intézmény, ahol az átlagosnál jobbak a technikai, az infrastruktúrális és a személyi feltételek az utánpótlás nevelésben. Magyarországon az akadémiaik két típusa terjedt el. Az egyik, ahol az oktatási rendszerből kiemelik a labdarúgó akadémiaik, és helyben tanítanak, speciális ismereteket is (Agárd, Győr, Szombathely, Felcsút és Bp. Honvéd), illetve az olcsóbb helyi adottságokhoz alkalmazkodó, közoktatási

12 Az általam vizsgált hazai akadémiaik is más-más képzési szerkezetben működnek. Lásd lentebb (oktatási rendszerből kiemelt és a helyi adottságokhoz igazodó közoktatási intézménnyel együttműködve működő).

13 Bicskei Bertalan: Labdarúgó akadémiaik www.mlsz.hu/felnottkepzes/hirek/20070716akademiacik.php, letöltés: 2009. 07. 30.

14 uo.

15 A mérkőzés teljesítmény összetevői Bicskei Bertalan szerint: lelki tulajdonságok, fizikai képességek, tanulási képesség, együttműködési képesség és mindezek megjeleltetője a technikai-taktikai cselekvő képesség.

Magyar labdarúgó utánpótlásképzés – Magyar labdarúgó hagyományok <http://felnottkepzes.mlsz.hu/hirek/20080406utanpotlas.php>, letöltés: 2011.12.06.

10 A mintavétel 2010 őszén fejeződött be.

11 A Magyar Nyelv Értelmező Szótára VI. kötet, 1980, Budapest, Akadémiai Kiadó 41. o.

rendszerben bent lévő intézményt speciális pedagógiai program alapján alakítanak át, és a testnevelésórákon elsősorban labdarúgó oktatás folyik, délután ugyanez a klubban történik (Kaposvár, Debrecen, Szeged, Zalaegerszeg).¹⁶ Az alapítványi akadémiáknál a tanulást közelebb viszik a leendő játékosokhoz, hiszen nagyobb hangsúlyt fektetnek a speciális tárgyak oktatására, így a fiatal játékosok érzik, valóban azért tanulnak, hogy sportemberré váljanak. Az akadémia befejeztével nem mindenki tud elhelyezkedni az élvonalban. Mi történik azokkal a fiatal játékosokkal, akik nem férnek be a profik közé? Az akadémiáknak a tanulás megalapozásában is hatalmas szerepet kell betölteniük, de nem szükségszerű, hogy szakmai végzettséget adjanak. Akár egy szintrendszer is megalapozhatnának oktatásukkal az élvonalba kerüléshez, egy jól átgondolt, kialakított kimeneti rendszer által OKJ-s szakmát kaphatnának a leendő labdarúgók, ha kell, egy év rátanulással, vagy sikeresen folytathatnák tanulmányaikat a felsőoktatásban a sport területén.

A labdarúgók először fiatalon, 18 éves korban kerülnek választás elé, amikor az élvonalbeli labdarúgás, a szakmaszerzés és a felsőoktatás között döntenek. Nincsenek könnyebb helyzetben azok a profi labdarúgók sem, akik aktív pályafutásuk alatt nem ültek be az iskolapadba „át vagy tovább képezni” magukat. Míg külföldön az aktív pályafutás befejeztével saját boltot, éttermet nyitnak, az itthoniak közül ez csak néhánynak sikerül, ámbar az általános vállalkozási kedv kedvezően alakul körükben, vélhetően a korábban megalapozott egzisztenciának köszönhetően. Ha az akadémiai rendszert valóban képzési rendszernek tekinthetnénk, és biztos alapja lehetne a sportszakember-képzésnek, akkor nem csak a labdarúgók képzésében járhatna elől, hanem azok a tanulók is biztos alapokkal indulhatnának tovább például a felsőoktatásban, akik ugyan elvégezték a labdarúgó akadémiaát, de mégsem az élsport mellett döntöttek, a választott pályájukon viszont sikeresen szerepelnek. Az élsportolókra jellemző, hogy aktív pályafutásuk során nem tulajdonítanak nagy jelentőséget a tanulásnak, viszont nem mindenki tudja feltalálni magát a profi karrier befejeztével, kétségbeesésük következményeként megjelenhetnek különböző deviáns viselkedésformák. A társadalmi kirekesztettség érzése, a barátok elfordulása, az elmagányosodás komoly pszichés problémákat

okozhatnak, s ezáltal megnehezítik a visszazökkenést a normális életbe.

Az akadémia után kimondottan a labdarúgók számára képzés, továbbképzés, tanfolyam még nem indult az országban. A Magyar Labdarúgó Szövetség Felnőttképzési Intézetének küldetése a sportág igényeinek megfelelő, tudományos ismereteken nyugvó magas szintű labdarúgó szakemberképzés és az UEFA, az MLSZ és a nemzet érdekeivel összhangban hozzájárulás a népességügy aktuális problémáinak megoldásához. „A Felnőttképzési Intézet fontos feladata a nemzetközi és a hazai tudományos, oktatási és képzési kapcsolatok ápolása, az ismeretek hasznosítása, adaptálása.”¹⁷ A tevékenységük csak korlátozottan vonatkozik a játékosokra – csak akkor, ha edzőnek, sportszervezőnek szeretnének tanulni –, valójában ezek a képzések bárki számára nyitottak, akik megfelelnek a felvételi előírásnak. A szervezett képzések, tanácsadások hiányában a játékosok kénytelenek egyénileg gondoskodni a civil életben szükséges ismeretek megszerzéséről. A megkérdezett játékosok 82%-a szerint a profi labdarúgás összeegyeztethető a tanulással. Mindössze 18%-uk nem tudja összeegyeztetni a két tevékenységet. Ez igazolni látszik azt a korábbi állításunkat, miszerint az élsport nem szabad, hogy kizárja a tanulást. Ha nem is teljesen, de bizonyossággal alátámasztja ezt a labdarúgó végzettségéről készült kördiagram is, a megkérdezett futballistákból 2% 8 általános, 3% szakmunkás, 81% érettségi, 8% főiskolai, 3% egyetemi, szintén 3% egyetemi és főiskolai végzettséget szerzett. Ezek az arányok jóval többet mutatnak, mint amire számítottunk volna. 81%-uk rendelkezik érettségivel, ami magas aránynak tekinthető. 14%-uk nem csak állítja, hogy a labdarúgás összeegyeztethető a tanulással, hanem bizonyítja is. A felsőfokú végzettségűeknek a jövőjükre vonatkozóan is sokkal határozottabb, biztosabb elképzelésük van, magasabb szintű végzettségüket sem feltétlenül a sport, a labdarúgás területén szerzték. A felmérés időpontjában többen végeztek egyetemi vagy főiskolai, a bolognai rendszer szerint BA képzést, a megkérdezett futballisták 18%-a. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők 22%-ának viszont nem sporttudományi végzettsége van. Önmagában ez egyáltalán nem meglepő, hiszen mindenki azt szeretné tanulni és művelni, amihez a legjobban ért. Vizsgáltam azt is, a labdarúgók mely szakterületen szerezték diplomájukat. A diplomások 81%-a

16 Futballakadémiák Magyarországon – 1. rész 2008.

április 21. [http://upfoci.hu/content/view/48/1/1/1/](http://upfoci.hu/content/view/full/48/1/1/1/), letöltés: 2009.08.12.

17 www.mlsh.hu/felnottkepzes.php, letöltés: 2009.07.30.

a sporttudomány területén, legtöbben testnevelő tanárként, szakedzőként végeztek, a sport vonalon jelen volt még a sportmenedzser és a rekreáció szak is. A labdarúgástól távol eső kivétel volt a jogi és a turizmus-vendéglátás szakos diploma.

Egy általános gimnáziumot végző, nem élsportoló diáknak is nehéz eldönteni, merre tanuljon tovább, nem beszélve egy fiatal labdarúgóról. A legegyszerűbb és legegyszerűbb út a testnevelő-edző és a sportoktató-sportedző végzettség megszerzése. Az érem másik oldala, hogy minden játékos nem tud edzőként, sportmenedzserként elhelyezkedni. A mai futballvilág beragadt, a fiatal tehetségek előtt nem nyitják meg a kapukat, így csak korlátozottan van lehetőségük az elhelyezkedésre. Úgy vélem, a labdarúgó növendékeknek valóban kell alapismereteket tanítani a sporttudomány területéről, de emellett meg kell adni a lehetőséget és a feltételeket, hogy a labdarúgás folytatása mellett mást (is) tanulhassanak. Az akadémián sportismereket tanulhatnak az akadémisták (akadémiától függően), az iskola befejeztével érettségig tehetnek. A specifikus tárgyak oktatása ellenére nem kapnak szakmai képesítést. Győrben a Fehér Miklós Gimnázium és Kollégiumban kimondottan sport szakterületi alapozó tárgyakat oktatnak például a sportszervező OKJ-s képzéshez. Véleményem szerint az akadémiákon töltött időt még jobban lehetne hasznosítani, főleg a speciális tárgyak oktatásának tekintetében, hiszen pár óra plusz oktatással akár OKJ-s bizonyítványt is megszerezhetnék, az érettségi mellé, természetesen ehhez szakképzési, felnőttképzési tevékenységet kellene folytatniuk. A nyelvi, idegennyelvi kompetenciák fejlesztése alappillért számos oktatási, tanulási stratégiában itthon és külföldön egyaránt, a sport területén is fontos, főleg nemzetközi vonatkozásban. A labdarúgók 78%-a nem rendelkezik nyelvvizsgálóval, de a nyelvvizsgálóval nem rendelkező labdarúgók 72%-a tervezi, hogy a jövőben nyelvvizsgát tegyen, ez már csak felnőttkori tanulásként választhat meg. Természetesen a nyelvvizsga hiánya nem jelenti azt, hogy bizonyos idegen nyelveken ne tudnák megértetni magukat a játékosok, vagy ne rendelkeznének valamilyen szintű idegennyelvi kompetenciával. A labdarúgók szerint a sport és a tanulás összeegyeztethető, „nehezen, de igen”, 82% adta ezt a választ. Ha ezt valóban így gondolják, akkor miért nem magasabb a felsőfokú végzettséggel vagy a szakképzettséggel rendelkezők száma? Ha tudnak a sport mellett tanulni, akkor a „szakmaváltás” sem okozhatna különösebb problémát számukra, de az általános gyakorlat nem ezt

igazolja. Megállapíthatjuk, hogy a felnőttképzés népszerű körökben, hiszen 73% részt vett vagy vesz felnőttképzésben. Általában sportszervezői, számítógép kezelői ill. nyelvi kurzusokon és természetesen edzői képzésen, 60 főből 43 vett részt a felnőttoktatásban. Ebből jól látható, hogy kimagaslóan nagy részük a felnőttképzésben felsőfokú tanulmányok által vett részt. Ezt követi a nyelvtanfolyam népszerűségben, majd az edzői tanfolyam. Jól érzékelhető, hogy a labdarúgók választása leginkább a sporthoz köthető tanfolyamokra esik, mint az edzői tanfolyam, a sportszervező, a sportoktató képzések. Korábban már említettem, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkező labdarúgók 78%-a a sporttudomány területén diplomázott és a jelenleg felsőoktatásban tanulók jelentős része is ezen a területen tanul. A felmérésben résztvevő játékosok százalékos arányban a következőképpen tervezik a jövőjüket: 43%-a a labdarúgás területén helyezkedne el, 22%-a a labdarúgás területén, de mellette szívesen csinálna mást is, például vállalkozásba kezdene. 24%-a még nem gondolkodott rajta komolyan, de valószínűleg a labdarúgás területét választaná az élsport befejeztével, 11%-a viszont teljesen más szakmai területen szándékozik elhelyezkedni. Összességében megállapítható, hogy a vizsgált labdarúgók 11%-a tudja elképzelni az életét a labdarúgás nélkül, ehhez hozzájárulhat az a tény is, hogy nem értenek máshoz, illetve nem érznek magukban affinitást a tanuláshoz, vagy csak nem látnak reális esélyt a más területen való sikeres boldoguláshoz.

A megoldás lehetne a pozitív attitűd kialakulása a tanúlással szemben, a tanulás és a sport egységének megteremtése és beépítése az életvitelbe. A profi labdarúgókat az akadémiák nevelik ki, amelyek célja olyan sportemberek, labdarúgók képzése, akik nagymértékű vonzódást és alázatot tanúsítanak a sportjáték iránt, fizikálisan terhelhetőek és képzettek, de a szellemi nevelésükről sem feledkeztek meg. Ezzel együtt nem csak az utánpótláskorúakat kell támogatni a tanulásban, hanem a felnőtt labdarúgókat is. Ez nem lehetetlen vállalkozás, jó példa erre az AEGON és Szent István Egyetem Tanulj és Sportolj Programja, amelynek célja, hogy az élsportolók számára lehetőséget kínáljon a versenyzéssel összeegyeztethető módon a tanulásra, akiknek jelenleg a sport tölti ki az életüket, de szeretnék a sport utáni jövőjüket biztosítani és azoknak, akik a tanulást helyezik előtérbe, de tanulmányaik miatt nem szeretnék feladni az aktív sportolást. Mindezt egyéni tanrendek, szakkollégiumok, infrastrukturális fejlesztések

SZÍN

eszközlésével. Legfőbb céljuk hozzájárulni ahhoz, hogy a sportolók minél képzetebbek és ezáltal eredményesebbek legyenek sportpályafutásuk során. A kezdeményezés egyedülálló hazánkban, így tapasztalatokról sem beszélhetünk még.¹⁸ Másfél évvel ezelőtti munkámban vettem fel az élsportolók, köztük a labdarúgók képzésének szükségességét, illetve az élsport és tanulás összeegyeztetlenségi problematikájának feloldására irányuló elképzelést,¹⁹ amelyre akkor sem a labdarúgás, sem az oktatási intézmények nem reagáltak. Az

18 <http://szie.hu/tanulj-es-sportolj-szie-%E2%80%93-aegon-egyuettmukodes>, letöltés: 2011.12.06.

19 Szakma-e a labdarúgás? Gondolatok a profi labdarúgók képzési lehetőségeiről

elmúlt időben valószínűleg egyre inkább szembe-sülni kellett a sportolóknak és a társadalomnak is azzal, hogy nem csupán a hazai és nemzetközi versenyeredmények az értékek az élsportban, hanem az élsportolói pálya során szerzett emberi értékek, kapcsolatok, gyakorlati ismeretek, tapasztalatok, kiegészülve a felnőttkorban szerzett különböző szintű szakmai ismeretekkel. Ezek mind újratel-melődő társadalmi tőkeként jelennek meg és hasznosulnak, ezért is fontos a tanulás és az (él)sport egyensúlyi kapcsolatának megteremtése nem csak egyéni, hanem társadalmi szinten. Örömmre és bizakodásra ad okot, hogy ennek jelentőségét az oktatási szakemberek és a sporttársadalom is felismer-te, reméljük, mielőbb elemezhetjük a gyakorlati megvalósulást is.

